

จินตนาการจากนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง¹

received 25 JAN 2020 revised 5 JUN 2020 accepted 12 JUN 2020

ปิยฉัตร อุดมศรี

นักศึกษาลัทธิศิลปวัฒนธรรมบัณฑิต

ภาควิชาศิลปและออกแบบสื่อ

คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร. ทิพวรรณ ทังมั่งมี (อาจารย์ที่ปรึกษา)

รองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ

ภาควิชาศิลปและออกแบบสื่อ

คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สามารถเรียนรู้โลกทัศน์จินตนาการความคิดทัศนคติของชาวม้งที่สืบทอดคำสอนและความเชื่อ สืบต่อกันมาสู่รุ่นต่อรุ่น เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องการอพยพหาพื้นที่ทำกิน เรื่องการเกิดโรคระบาด เรื่องการศึกษา และเรื่องการค้าขาย ทำให้ชาวม้งคนรุ่นใหม่หลงลืมมรดกทางวัฒนธรรม การที่กลับไปทบทวนนิทานพื้นบ้านของชาวม้ง จึงเท่ากับการรื้อฟื้นความหมายของความทรงจำเหล่านั้นให้มีชีวิตเชื่อมโยงใกล้ชิดกับผู้คนในยุคปัจจุบัน เพื่อชาวม้งคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะได้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา และเล็งเห็นคุณค่าการสืบทอดลักษณะทางวัฒนธรรมนั้นไว้เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวม้ง รวมทั้งแนวความคิดและภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ตลอดจนศึกษานิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง ในชุมชนชาวม้งที่หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ทำการวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อการสร้างสรรค์ศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชน โดยมีแรงบันดาลใจจากจินตนาการเรื่องเล่าหรือนิทานพื้นบ้านชาวม้ง เพื่อกระตุ้นสร้างสำนึกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวม้ง มีลักษณะงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ ใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบสหวิทยาการ นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและเสนอผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะ

¹ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง : จินตนาการจากเรื่องเล่าสู่กันฟังศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้งในจังหวัดเชียงใหม่” สาขาวิชาศิลปะและการออกแบบ คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากทุนอุดหนุนการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ 2019 ดำเนินการวิจัยแล้วเสร็จปี 2020 และได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย จากกองทุนส่งเสริมการศึกษาศึกษาสร้างสรรค์มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประจำปี 2018

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ศึกษาพบข้อมูลของนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งของหมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 9 เรื่อง แล้วทำการเลือกสรรนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง จากเยาวชนชุมชนม้งเป็นผู้เลือก โดยใช้หลักมนุษย์เป็นศูนย์กลาง นำมาจัดกลุ่มความสัมพันธ์ของนิทานพื้นบ้าน ชาติพันธุ์ม้งได้ แบ่งได้ 3 ประการดังนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงเลือกสรรนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งได้ 3 เรื่อง (จากนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง 9 เรื่อง) เพื่อนำมาสู่กระบวนการการลงพื้นที่ทำกิจกรรมศิลปะร่วมกับเยาวชน ชุมชนม้ง หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จากผลของ กิจกรรมผู้ศึกษาทำการสังเคราะห์ลายเส้นของเยาวชนชุมชนม้งผนวกกับจินตนาการของผู้ศึกษา ออกมาเป็น ผลงานศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง โดยสร้างสรรค์จากเทคนิควัสดุธรรมชาติที่อยู่ในวิถีชีวิต ชุมชนม้ง นำเสนอในรูปแบบนิทรรศการศิลปะสื่อผสม ที่มีการจัดวางศิลปะให้เยาวชนชุมชนม้งและผู้สนใจ ในงานศิลปะ สามารถมีส่วนร่วมกับผลงานสร้างสรรค์ที่จัดแสดงขึ้นในครั้งนี้

คำสำคัญ: ชาวม้ง, นิทานพื้นบ้าน, ศิลปะสื่อผสม, อย่างมีส่วนร่วม

Imagination from The Hmong Folk tales¹

Piyachat Udomsri

Ph.D. Candidate,

Department of Media Arts and Design,

Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University

Tippawan Thungmhungmee, Ph.D. (Advisor)

Associate Professor,

Department of Media Arts and Design,

Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University

Abstract

Hmong ethnic folk tales are considered as one of the cultural heritages that can learn the imagination, ideas, attitude of the Hmong people who have inherited teachings and beliefs from generation to generation. The changes in migration to find arable land, outbreak, education, and trading, caused the new generation Hmong people forget the cultural heritage. Reviewing the Hmong folk tales is like resurrecting the meaning of those memories to live closely with the people in modern times so that they will be proud of their knowledge and appreciate the value of cultural identity for future generations. The purpose of this study is to study the context of history, society, and culture of the Hmong community, including concepts and wisdom in various fields as well as studying the Hmong folk tales in the Hmong community at Mae Sa Mai village and Mae Sa Noi village, Pong Yaeng subdistrict, Mae Rim district, Chiang Mai province. Perform synthetic analysis for the creation of mixed media arts with the participation of youth in the community. Inspired by imagination, stories or folk tales of the Hmong people to stimulate the awareness of the cultural identity of the Hmong people, with the Art Creative Research style, using Interdisciplinary research and presenting the results of the study in descriptive form and presenting the art creation work.

¹ This research article is part of the dissertation entitled “Hmong Ethnic Folk Tales: Imagination from Stories towards Mixed Media Art with Participation from Youngsters from Hmong Communities in Chiang Mai Province” Department of Media Arts and Design Faculty of Fine Arts, Chiang Mai University. By receiving research funding From the fund for graduate research from the National Research Council of Thailand for the fiscal year 2019. The research was completed in 2020. And receiving research funding from Creative Arts Education Fund Statesman General Prem Tinsulanonda Foundation year 2018.

The study found that The 9 folktales of the Hmong folktales of Mae Sa Mai and Mae Sa Noi villages, Pong Yaeng Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province. Then selected Hmong folktales stories from the Hmong community youth to choose by using human principles as the centre. The group of relations between the Hmong folktales is divided into 3 groups as follows: The relationship between humans and humans, The relationship between humans and nature, The relationship between humans and the supernatural. Therefore select 3 Hmong folk tales (from 9 Hmong folk tales) To bring the process of visiting the art activity area with the Hmong youth Mae Sa Mai Village and Mae Sa Noi Village, Pong Yaeng Subdistrict, Mae Rim District, Chiang Mai Province. As a result of the activities, the students synthesized the lines of the Hmong youth together with the imagination of the students. Turned out to be a mixed media art participation with Hmong youth by creating techniques from natural materials in Hmong lifestyle. Presented in the form of a mixed media art exhibition Which is installation art for the Hmong youth and those interested in art. Can participate in the creative work that is displayed at this time.

Keywords: Hmong people, Folk tales, Mixed Media Arts, Participatory

ชาวม้ง (Hmong)

“ม้ง” มักจะถูกใช้อย่างสับสนกับ “แม้ว” หรือ “เหมียว” โดยคำว่า “ม้ง” นั้นแปลว่า ต้นข้าวอ่อน หน่อ และวัชพืชกับที่นา ซึ่งหมายถึงลูกของแผ่นดินและชนพื้นเมืองที่แต่เดิมทำนาเป็นหลัก “ม้ง” เป็นชื่อกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ภาคเหนือของพม่า ลาว เวียดนาม ไทย และในประเทศตะวันตก สำหรับในประเทศไทย ชาวม้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในระหว่าง พ.ศ. 2390 - 2420 (Leepreecha 2005, 10) โดยกระจายตัวออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ดังเช่นลักษณะภูมิศาสตร์พื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ ชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่มีประชากรอยู่จำนวน 34,741 คน โดยชาวม้งกระจายตัวสร้างที่อยู่อาศัยมากที่สุดที่อำเภอแมริม จำนวน 8,186 คน (Tribal Development Center in Chiang Mai 2015) รองลงมาคือ อำเภอแม่แจ่ม อำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอแม่วาง และอำเภอฮอด ตามลำดับ และมีประชากรชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของประเทศไทยจำนวนมากเป็นลำดับที่ 3 รองจากกะเหรี่ยง และมูเซอ ชาวม้งมีการแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 2 กลุ่มคือ ม้งขาว (ม้งเต๋อ) และม้งลาย (ม้งจ้าวหรือม้งเหล่ง) โดยจำแนกจากสำเนียงภาษาพูดที่แตกต่างกัน และจำแนกตามการแต่งกาย แต่ในปัจจุบันนี้การจำแนกตามการแต่งกายสังเกตค่อนข้างยากขึ้น เพราะวัฒนธรรมการแต่งกายได้ถูกหิบบยืมส่งถึงกันเป็นพลวัตแล้ว

ภาพที่ 1 กลุ่มชาวม้งในงานเทศกาลปีใหม่ม้ง ปี พ.ศ. 2559
(© Piyachat Udomsri 12/01/2015)

ชาวม้ง : การย้ายถิ่นเข้าสู่ดินแดนล้านนา

ประสิทธิ์ ลิปรีชา และอะภัย วาณิชประดิษฐ์ (Leepreecha and Whanitpradit 2007, 26) ได้กล่าวไว้ว่ามีหลักแนวคิดอย่างน้อย 3 หลักแนวคิด ที่กล่าวถึงความเป็นมาของชาวม้งคือ มีถิ่นกำเนิดทางตอนเหนือของจีน บ้างก็กล่าวว่า ชาวม้งมีถิ่นกำเนิดจากดินแดนมองโกเลียในประเทศจีน ส่วนอีกแนวคิดกล่าวว่าชาวม้งอพยพมาจากชายฝั่งทะเลทางด้านตะวันออกของประเทศจีนเข้าสู่พื้นที่ราบลุ่มของแม่น้ำเหลือง และแม่น้ำแยงซี ส่วนการอพยพเข้ามายังดินแดนล้านนาชาวม้งรุ่นแรกน่าจะเกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2390 – 2420 ซึ่งยุคนั้นล้านนายังไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสยาม) บรรพบุรุษของชาวม้งเข้ามาสู่ดินแดนล้านนา ปัจจุบันคือภาคเหนือของประเทศไทย และตั้งถิ่นฐานอยู่บนภูเขา โดยเข้ามาใน 3 เส้นทาง จากการข้ามแม่น้ำโขงเป็นเส้นทางหลัก เพื่อที่จะเข้าจังหวัดน่าน ยาวจนถึงจังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ไปไกลถึงจังหวัดตาก ส่วนเส้นทางที่สองได้ข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาทางอำเภอเชียงของ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ยาวจนถึงจังหวัดเชียงใหม่ และในเส้นทางที่สามชาวม้งจำนวนหนึ่งเข้ามาทางสามเหลี่ยมทองคำ แล้วไปตั้งถิ่นฐานในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

เหตุผลหลักที่ชาวม้งย้ายถิ่นมาตั้งถิ่นฐานยังภาคเหนือของประเทศไทย มีอยู่ 2 ประการ คือ การเข้ามาหาพื้นที่ทำกินที่มีสภาพดิน สภาพทรัพยากรธรรมชาติ สภาพภูมิอากาศเหมาะสมกับการปลูกฝิ่น ซึ่งเป็นอาชีพที่ติดตัวมาแต่เดิม และอีกประการคือ การย้ายถิ่นเพราะโรคไข้ทรพิษ อีสุกอีใส และมาลาเรียที่รุนแรงระบาดนั่นเอง

ส่วนการกำเนิดหมู่บ้านแม่สาใหม่ เดิมชื่อ หมู่บ้านแม่สา ซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยในครั้งนี้ ก็เกิดจากเหตุผลหลัก 2 ประการเช่นกัน นับตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2480 – 2508 การหาพื้นที่มีเหตุผลมาจากการปลูกฝิ่นทำมาหากินและมาจากการหนีโรคระบาด หนึ่งในเหตุผลหลักนี้เป็นเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ขึ้น ทำให้รัฐบาลส่งตำรวจตระเวนชายแดน และทหารเข้ากวาดล้างพื้นที่ทำกิน จนชาวบ้านต้องอพยพย้ายถิ่นไปตั้งบ้านเรือนที่ดอยสุเทพ ปัจจุบันคือบ้านม้งดอยปู่ อพยพได้เพียงไม่กี่ปีผู้นำชาวบ้านก็ย้ายกลับมายังบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้านแม่สาใหม่ เพราะด้วยพื้นที่ทำกินไม่เพียงพอ และฝิ่นถูกประกาศให้เป็นของผิดกฎหมาย ในปี พ.ศ. 2502 ซึ่งการอพยพย้ายกลับมายังพื้นที่ใกล้เคียงเดิมในครั้งนี้ ผู้นำเล็งเห็นถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมว่าหมู่บ้านแม่สาใหม่มีลุ่มน้ำห้วยแม่สาเหลืออยู่มากและหมู่บ้านมีพื้นที่ใกล้กับตัวเมืองอำเภอแมริม ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2508 ผู้นำหมู่บ้านจึงมีชื่อเรียกหมู่บ้านอย่างเป็นทางการว่า “หมู่บ้านแม่สาใหม่” เมื่อหลังคาเรือนขยายใหญ่ขึ้นหลังปี พ.ศ. 2535 พื้นที่หมู่บ้านแม่สาใหม่จึงแบ่งหมู่บ้านออกมาเพิ่มโดยให้ชื่อว่า “หมู่บ้านแม่สาใหม่” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เดียวกัน

ชาวม้ง : วัฒนธรรม ประเพณี

แม้ว่าปัจจุบันดิจิทัลได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตแล้วนั้น แต่ถึงอย่างไรก็ตามชาวม้งส่วนใหญ่ก็ยังคงยึดมั่นในวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของเผ่าอย่างเหนียวแน่น วัฒนธรรมและประเพณีของชาวม้งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น โดยสามารถแยกออกเป็นสองระดับด้วยกันคือ พิธีกรรมและประเพณีสำหรับตัวบุคคล กับพิธีกรรมและประเพณีในรอบปี ซึ่งเป็นระดับครัวเรือนและชุมชน ในส่วนนี้จะขอยกตัวอย่างพิธีแต่งงานและประเพณีการละเล่นในเทศกาลปีใหม่ เพราะผู้วิจัยสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อสังเกตการณ์ได้

พิธีแต่งงานกล่าวคือ ตามธรรมเนียมปฏิบัติแล้ว การแต่งงานของชาวม้งมีสองแบบหลัก ๆ คือ การแต่งงานแบบสู่ขอกับการแต่งงานแบบหนีตามกัน สารสำคัญของพิธีแต่งงานของม้งนั้น นอกจากจะเป็นการเชื่อมประสานระหว่างญาติทั้งสองฝ่ายแล้ว ยังเป็นขั้นตอนการบอกกล่าวแก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของทั้งสองบ้าน คือการที่ตัวเจ้าสาวถูกตัดขาดความสัมพันธ์กับผีเรือนของฝ่ายพ่อแม่ตน แล้วไปอยู่ภายใต้การคุ้มครองของผีเรือนของฝ่ายชาย (Leepreecha and Whanitpradit 2007, 100 - 101)

ประเพณีการเล่นในเทศกาลปีใหม่กล่าวคือ งานเทศกาลปีใหม่เป็นงานเฉลิมฉลองครั้งใหญ่ในรอบปี หลังจากชาวม้งต่างเหน็ดเหนื่อยกับการงานจนเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยวกัน ด้วยเหตุนี้ชาวม้งจึงมักแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตนเองที่ตัดเย็บประดับประดาสวยงามอันถือเป็นการประชันฝีมือของผู้ตัดเย็บ และแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไปในตัวด้วย อย่างไรก็ตาม ชาวม้งได้ปรับประเพณีและการเล่นในเทศกาลปีใหม่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาโดยมีกิจกรรมใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น และการรื้อฟื้นกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวันขึ้นมาเป็นเกมกีฬาพื้นบ้าน เช่น การประกวดตีดาหม้ง การร้องและเต้นรำด้วยเพลงสมัยนิยม การแข่งขันยิงหน้าไม้ การแข่งขันฟัดข้าว การแข่งรถล้อเลื่อนไม้ การแข่งขันตีลูกข่าง และการโยนลูกช่วง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์วิถีชีวิตในอดีตและเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าชุมชนบ้านม้งอีกด้วย (Leepreecha and Whanitpradit 2007, 120 - 121)

ชาวม้ง : การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ประสิทธิ์ ลิปรีชา (Leepreecha 2000, 15 - 25) ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวม้งที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา เริ่มแรกจะเป็นยุคการผลิตเพื่อพึ่งตนเอง มีการปลูกฝิ่น ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เพื่อบริโภคและค้าขาย สำหรับเสื้อผ้านั้นได้จากการทอผ้าใยกล้วยซึ่งเป็นหลัก ส่วนการติดต่อสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นนั้นมีน้อยมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 มีพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้จัดตั้งโครงการหลวงขึ้น ส่งเสริมการปลูกพืชเชิงพาณิชย์เพื่อทดแทนการปลูกฝิ่นของคนบนดอย และสร้างโรงเรียนขึ้นในหมู่บ้าน เยาวชนบางส่วนก็ได้เรียนและเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ทั้งยังได้ลงมาเรียนต่อยังโรงเรียนพื้นที่ราบในตัวเมืองเชียงใหม่และกรุงเทพฯ เยาวชนกลุ่มนี้จึงเป็นผู้บุกเบิกให้รุ่นน้องก้าวตามเข้ามาปักหลักทำงานและค้าขายอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ในช่วงปี พ.ศ. 2520 - 2530 งานหัตถกรรมผ้าสามารถสร้างรายได้ที่ดีมากให้กับชาวม้ง หลังจากนั้นชาวม้งจึงออกจากหมู่บ้านเข้าสู่เมืองเชียงใหม่มากขึ้น เพื่อมาเรียนหนังสือและค้าขายเป็นหลัก

เมื่อมองย้อนกลับไปถึงช่วงการตั้งโรงเรียนให้การศึกษาในหมู่บ้าน โดยมีเป้าหมายหลักคือสร้างจิตสำนึกให้ชาวม้งรักแผ่นดิน ให้ชาวม้งสามารถอ่านเขียนภาษาไทยเพื่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเข้าไปพัฒนาหมู่บ้านของตนได้ และเปิดโลกทัศน์ให้ชาวม้งปรับตัวเข้าสู่สังคมพื้นราบ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ถึงอย่างไรก็ตาม

ประสิทธิ์ ลิปรีชา และอะภัย วาณิชประดิษฐ์ (Leepreecha and Whanitpradit 2007, 1) ได้กล่าวในบทนำว่า การที่ระบบการศึกษาในโรงเรียนกลายเป็นกลไกอย่างหนึ่งของรัฐ ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือชาวบ้านเริ่มประสบปัญหาการสูญเสียระบบ ภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไป โดยถูกละเลยและเริ่มสูญหายอย่างชัดเจน ชาวบ้านผู้รู้ ผู้อาวุโส รวมไปถึงเยาวชน ที่เข้ามาสู่สถาบันการศึกษาในเมือง เริ่มกลับมาตั้งคำถามเกี่ยวกับความเป็นตัวตนของตนเองท่ามกลางสังคมใหญ่ ในเมือง

ภาพที่ 2 กลุ่มชาวม้งในพื้นราบ
(© Piyachat Udomsri 23/10/2015)

ชาวม้ง : ความเป็นตัวตนของตนเอง

ชาวม้งรักความเป็นอิสระ มีความขยันขันแข็ง เห็นคุณค่าในเรื่องความเสมอภาคและศักดิ์ศรีของการมีชีวิตแบบเรียบง่าย ชาวม้งเป็นชนเผ่าที่ฝึกฝนการศึกษา และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาสมัยใหม่ อีกทั้งยังมีภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนชาติพันธุ์ใดในพื้นที่สูง เมื่อมองย้อนกลับไปถึงการอพยพเพื่อหาพื้นที่ทำกินบนดอยสูงในเขตภาคเหนือของประเทศไทย วิถีชีวิตของชาวม้งในขณะนั้นเต็มไปด้วยเรื่องโรคระบาด และเรื่องความขัดแย้งที่เกิดจากการปลุกผีนทำมาหากิน แต่ทว่าเรื่องของจินตนาการในภูมิปัญญานั้นถือว่าชาวม้งยังคงรักษาคูณค่าได้อย่างเข้มแข็ง พอเมื่อการศึกษาของภาครัฐบาลเข้ามาสู่หมู่บ้านชาวม้ง ชาวม้งเยาวชนมีความรู้เพิ่มขึ้น ทักษะมีขึ้น มีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกหมู่บ้านและบุคคลในพื้นที่ราบ ทำให้ชาวม้งคนรุ่นใหม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต โดยให้ตัวตนของตนเองถูกกลืนไปอยู่ท่ามกลางสังคมเมืองใหญ่ จนหลงลืมความเป็นตัวตนของตนเองเดิมที่อยู่บนดอยสูง แต่มีสิ่งหนึ่งที่เป็นโลกทัศน์ของชาวม้งที่พอหลงเหลือให้ศึกษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของตนได้ก็คือ การค้นหาถิ่นบ้านของชาวม้งนั่นเอง

ชาวม้ง : นิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นเมือง และนิทานชาวบ้านตามคติชนวิทยา หมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อกันมา ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง โดยความหมายเฉพาะเจาะจงถึงเรื่องเล่าประเภทหนึ่งเท่านั้น การเล่าด้วยปากเปล่าจะใช้ถ้อยคำธรรมดา และเป็นการเล่าจากความจำสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน โดยไม่ทราบว่ามีใครเป็นผู้แต่ง (Nimmanhaemin 2000, 6 - 7) ฉะนั้นนิทานพื้นบ้านชาวม้ง จึงเป็นเบื้องหลังของการศึกษาวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สามารถเรียนรู้โลกทัศน์ของชาวม้งได้ เพราะนิทานพื้นบ้านชาวม้งเกิดมาจากจินตนาการความคิด ทัศนคติของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ ที่สืบทอดคำสอนและความเชื่อ สืบทอดกันมาสู่รุ่นต่อรุ่น การที่กลับไปทบทวนนิทานพื้นบ้านของชาวม้ง จึงเท่ากับการรื้อฟื้นความหมายของความทรงจำเหล่านั้นให้มีชีวิตเชื่อมโยงใกล้ชิดกับผู้คนในยุคปัจจุบัน เพื่อชาวม้งคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะได้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญา และเล็งเห็นคุณค่าการอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นไว้เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป

ภาพที่ 3 ผู้เฒ่าชาวม้งเล่านิทานพื้นบ้านให้เยาวชนชาวม้งฟัง
(© Piyachat Udomsri 14/07/2017)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวม้ง รวมทั้งแนวความคิดและภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ของชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษานิทานพื้นบ้านหรือเรื่องเล่าของชาติพันธุ์ม้ง ในชุมชนชาวม้งที่หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชน โดยสื่อผ่านจินตนาการเรื่องเล่าหรือนิทานพื้นบ้านชาวม้ง เพื่อกระตุ้นสร้างสำนักอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวม้ง

ผลงานสร้างสรรค์ของศิลปินที่เกี่ยวข้อง

ดุชนิพนธ์หัวข้อ “นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งจินตนาการจากเรื่องเล่าสู่กันศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้งในจังหวัดเชียงใหม่” ศึกษาเอกสารและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ โดยมุ่งศึกษาหาข้อมูลเรื่องชาติพันธุ์ม้งเป็นหลักฐานชาติพันธุ์อื่น ๆ เป็นส่วนประกอบ เพื่อจะได้มองเห็นวัฒนธรรมและประเพณีที่เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในวงกว้าง โดยนำข้อมูลที่หลากหลายมาเชื่อมโยงให้เห็นถึงปัญหาได้อย่างชัดเจน ในส่วนผลงานสร้างสรรค์ของศิลปินที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน คือ ผลงานศิลปะจากชนเผ่า ผลงานศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน และผลงานสื่อผสม โดยมีเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ปาเสา/Phasao Lao และทิวซง/Tcheu Siong (Singapore Biennale 2016, 35) ได้กล่าวไว้ว่า ศิลปินทั้งสองคนเป็นคู่สามีและภรรยาชาวม้ง อาศัยอยู่ที่หลวงพระบาง ประเทศลาว เขาทั้งสองสร้างงานศิลปะจากสิ่งทอ ที่มีแนวคิดจากการเคลื่อนไหวการย้ายถิ่น เสนอเป็นภาพแทนสัญลักษณ์ ประวัติศาสตร์ของเผ่าม้ง และศิลปะของเขายังนำเสนออัตลักษณ์ที่มาจากวิญญาณในความฝันของภรรยา ผลงานศิลปะของเขาทั้งสองจะมีลักษณะที่เป็นขอบสีดำแสดงลดทอนสัญลักษณ์ของวิญญาณ และรูปร่างที่แตกต่างกันของบรรพบุรุษ โดยผู้นำจะใช้สีแดงสื่อถึงความแข็งแรงและกล้าหาญ จากการวิเคราะห์แนวคิดงานศิลปินปาเสาและศิลปินทิวซง ผู้ศึกษาได้รับแรงบันดาลใจมาจากแนวคิดที่นำเสนอด้วยเรื่องของชาวเขาเผ่าม้ง เพื่อสื่อถึงประวัติศาสตร์และความฝันของตนผ่านอัตลักษณ์และตัวอักษรของเผ่าตน สะท้อนสิ่งที่ศิลปินคิดออกมาในรูปแบบสื่อผสม ผ้า และการปักด้วยด้าย

ภาพที่ 4 “History, 2013–2015” ศิลปิน Phasao Lao ณ นิทรรศการ Singapore Biennale 2016
(© Piyachat Udomsri 31/10/2016)

ภาพที่ 5 “Spirit of sky and Earth 3&4, 2016” ศิลปิน Tcheu Siong ณ นิทรรศการ Singapore Biennale 2016
(© Piyachat Udomsri 31/10/2016)

2. **เฮียบ เหงียน/Hiep Nguyen** (Nguyen 2018) เป็นผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการของ Circle Painting เขาเป็นศิลปินที่มีประสบการณ์ในการทำศิลปะและสอนหนังสือมากกว่า 20 ปี ทั้งนี้ เขายังเป็นวิทยากรบรรยายในมหาวิทยาลัยแห่งชาติและพิพิธภัณฑสถานในประเทศและต่างประเทศ เขามุ่งมั่นที่จะพัฒนาโครงการ โดยเชิญชวนให้ทุกคนสร้างชุมชนขนาดใหญ่ที่ศิลปะมีส่วนนำทาง เชื่อมจิตวิญญาณของชุมชน ซึ่งคำขวัญของเขาในการก่อตั้ง Circle Painting คือ “Art for All, All for Art” ตั้งแต่ปี 2007 เขาและทีมงานได้เดินทางไปในประเทศและต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ ฮองกง เวียดนาม รวมถึงไทย โดยการนำศิลปะที่น่าสนใจไปให้กับผู้ที่ไม่เห็นตัวเองเป็น “ศิลปิน” และเปลี่ยนให้พวกเขาเห็นว่าตัวเองมีความคิดสร้างสรรค์และสามารถเป็นศิลปินได้ เขาและทีมงานได้เปลี่ยนกำแพงและผืนผ้าที่ว่างเปล่าบนรั้วมาสร้างศิลปะโดยให้ผู้เข้าร่วม ร่วมกันสร้างอย่างสนุกสนานภายใต้การสร้างสรรค์พื้นฐานรูปร่างวงกลม ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันกับประชาชนที่ไม่เหมือนใคร ผู้ศึกษาจึงได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดการนำศิลปะมาเป็นส่วนเชื่อมโยงประชาชนให้สร้างศิลปะร่วมกัน ไม่เพียงเท่านั้น กลุ่มประชาชนยังได้รับประสบการณ์ชีวิตแบบใหม่ โดยได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะของตนขึ้นมาอีกด้วย

ภาพที่ 6 การฝึกอบรมครูและกิจกรรมชุมชนที่ Vista Academy
(source: Nguyen 2018, online)

ภาพที่ 7 ภาพวาดที่สร้างขึ้นโดยอาสาสมัครนักศึกษา SEALNet ในประเทศไทย
(source: Nguyen 2018, online)

3. **มิชชา ข่าน/Misha Kahn** (Kahn 2018) ศิลปินและนักออกแบบชาวอเมริกา เขานำขยะรีไซเคิลผสมผสานกับวัสดุชั้นสูง ใช้ทราย งาน พาเลทไม้ และสหรณ์น้ำ เพื่อเลียนแบบความตึงเครียดระหว่างผืนดินกับทะเล จำลองชายหาด Rockaway ที่เต็มไปด้วยขยะบนพื้นที่ใหม่ ทศนียภาพ “ภูมิทัศน์” เป็นการเตือนวัฒนธรรมผู้บริโภคและผลกระทบร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม เขาตั้งแรงบันดาลใจจากการที่ธรรมชาติถูกเปลี่ยนด้วยวัตถุที่มนุษย์โยนทิ้งลงบนชายหาด โดยนำวัสดุเหล่านั้นมาสร้างสรรค์ อย่างเช่น กลุ่มของกระเป๋าสเตชของขวดที่แตกสลายด้วยความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนกับแนวคิดเรื่องการแก้แค้นของธรรมชาติ เพื่อกระตุ้นเตือนผู้มาชมผลงานจากการวิเคราะห์ผลงานของมิชชา ข่าน ผู้ศึกษาได้รับแรงบันดาลใจการสร้างสรรคจากเทคนิคที่น่าสือวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ มาสร้างสรรค์เป็นผลงานสื่อผสมจัดวาง เพื่อสะท้อนแนวความคิดให้ผู้ชมได้สัมผัสประสบการณ์อย่างใกล้ชิด

ภาพที่ 8 ผลงาน “Midden Heap” installation art ศิลปิน Misha Kahn
(source: Kahn 2018, online)

4. **ฤกษ์ฤทธิ์ ตีระวนิช/Rirkrit Tiravanija** เป็นศิลปินชาวไทยที่เติบโตในต่างประเทศ เขาทำงานศิลปะร่วมสมัย โดยเป็นแกนนำสำคัญของศิลปะแนวใหม่ที่เน้นถึงกระบวนการที่ให้ผู้ชมมีส่วนร่วมกับผลงาน ผลงานศิลปะของเขาผสมผสานศิลปะหลายเทคนิค เพื่อสร้างความหมายและเพื่อให้เกิดการตีความที่ไม่เน้นความสำคัญอยู่ที่ศิลปิน สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ช่วงเวลาที่ทุกสิ่งทุกอย่างสัมพันธ์กันดำเนินอย่างต่อเนื่อง ฤกษ์ฤทธิ์ แสดงสภาวะทางสังคมและบทบาทของศิลปินต่อชุมชน เปลี่ยนบรรยากาศในสถานที่สร้างงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของหัวข้อที่เขาต้องการนำเสนอ ผลงานที่สร้างชื่อเสียงและถูกยอมรับในวงกว้าง ก็คือผลงาน Conceptual Art ชุด “ผัดไทย” ในปี พ.ศ. 2533 (Siripattananuntakul 2012, 4) กล่าวคือ การนำเอกลักษณ์ของประเทศไทยไปนำเสนอในพื้นที่ใหม่อีกฝั่งของโลกที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ผู้ศึกษาจึงได้รับแรงบันดาลใจทางความคิดที่เขาสนใจการสร้างศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับสังคมหรือชุมชน แล้วนำผลงานสร้างสรรค์นั้นมาเผยแพร่สู่ผู้คนที่สนใจในพื้นที่ใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Research) เพื่อการศึกษาริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนม้ง รวมทั้งแนวความคิดและภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ของชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนศึกษานิทานพื้นบ้านหรือเรื่องเล่าของชาติพันธุ์ม้งในชุมชนชาวม้งที่หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาบ่อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง โดยสื่อผ่านจินตนาการเรื่องเล่าหรือนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง เพื่อกระตุ้นสร้างสำนึกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวม้ง โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบ สหวิทยาการ (Interdisciplinary Research) โดยนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาและเสนอผลงานสร้างสรรค์ศิลปะ

เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามในบริบทที่เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาบ่อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสำรวจทางกายภาพเป็นการบันทึกข้อมูลนิทานพื้นบ้านชาวม้ง รวมทั้งองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง โดยการบันทึกข้อมูลด้วยแบบบันทึกข้อมูล (Field Records) ภาพนิ่ง รวมไปถึงใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมเป็นการสังเกตและพิจารณาองค์ประกอบของนิทานพื้นบ้านที่ปรากฏในหมู่บ้านชาติพันธุ์ม้งในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้แบบบันทึกการสังเกตแบบมีโครงสร้าง (Structure Observation) เป็นแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสัมภาษณ์รายบุคคลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth-interview) โดยกำหนดหัวข้อในการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา เป็นคำถามปลายเปิดแบ่งออกเป็นประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านของชาติพันธุ์ม้งที่ปรากฏในจังหวัดเชียงใหม่ แบ่งเป็น 2 ส่วนดังต่อไปนี้ ส่วนที่ 1 ประวัติความเป็นมา บริบท วิถีชีวิต และสังคมของชาติพันธุ์ม้งในจังหวัดเชียงใหม่ และส่วนที่ 2 นิทานพื้นบ้านของชาติพันธุ์ม้งจังหวัดเชียงใหม่รวมทั้งใช้วิธีการสนทนากลุ่ม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนาของผู้ให้ความรู้ในหมู่บ้านชาติพันธุ์ม้งแต่ละแห่งซึ่งประกอบไปด้วยประชาชน กลุ่มผู้รู้ในท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านผู้อาวุโสที่มีความรู้เกี่ยวกับนิทานพื้นบ้าน วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชาติพันธุ์ม้ง รวมทั้งกลุ่มศิลปิน ช่างฝีมือ ภายในชุมชนท้องถิ่นชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งจะเป็นกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่คัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม และนิทานพื้นบ้านของชาติพันธุ์ม้ง

เมื่อทำการเก็บข้อมูลภาคเอกสารและภาคสนามในบริบทเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนชาวม้ง รวมทั้งแนวความคิดและภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ของชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่รวมทั้งไปถึงการศึกษานิทานพื้นบ้านหรือเรื่องเล่าของชาติพันธุ์ม้ง ในชุมชนชาวม้งที่หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาบ่อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ แล้วขั้นตอนต่อไปคือการวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวกับบริบทของนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง ที่ผู้ศึกษาได้ข้อมูลของนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งมาจำนวน 9 เรื่อง คือ เรื่องที่ 1 “นายจ้อหน่งบรากับนางเหมาก้าวรู้” เรื่องที่ 2 “มีผู้ชายและมีผู้หญิง” เรื่องที่ 3 “ก้อนหิน 6 ก้อน กับคนชรา 2 คน” เรื่องที่ 4 “ลูกกำพร้ากับพวกลิง” เรื่องที่ 5 “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” เรื่องที่ 6 “เหตุที่ม้งปลูกข้าวและข้าวโพด” เรื่องที่ 7 “ทำไมคนไม่สามารถมองเห็นผี” เรื่องที่ 8 “นกฮูกที่อยู่บนดอย” และเรื่องที่ 9 “พ่อครัวตาย

มานอนกับเมียและลูก” โดยผู้ที่ให้ข้อมูลหรือผู้เล่านิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งเป็นผู้ชาย 6 คน อายุระหว่าง 38 - 66 ปี และเป็นผู้หญิง 2 คน อายุระหว่าง 40 - 54 ปี ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าผู้ที่ให้ข้อมูลนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งจะเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และอายุของผู้ให้ข้อมูลอยู่ระหว่าง 38 - 66 ปี และผู้ศึกษาสามารถจำแนกนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาบ่อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ได้ 5 ประเภท คือ นิทานชีวิต (Novella) พบนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด 1 เรื่อง คือ เรื่อง “นายจ้อหน่ง บร่ำกับนางเหมาก้าวจู” นิทานประจําถิ่นหรือนิยายประจําถิ่น (Local tradition, Local legend and Migratory Legend) พบนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง 3 เรื่อง คือ เรื่อง “มีผู้ชายและมีผู้หญิง” เรื่อง “ก้อนหิน 6 ก้อน กับคนชรา 2 คน” และเรื่อง “ลูกกำพร้ากับพวกลิง” นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory) พบนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด 3 เรื่องคือ เรื่อง “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” เรื่อง “เหตุที่ม้งปลูกข้าวและข้าวโพด” และเรื่อง “ทำไมคนไม่สามารถมองเห็นผี” ตำนานปรัมปรา (Myth) พบนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด 1 เรื่อง คือ เรื่อง “นกฮูกที่อยู่บนดอย” และนิทานเรื่องผี (Ghost Stories) พบนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด 1 เรื่อง คือ เรื่อง “พ่อครัวตายมานอนกับเมียและลูก”

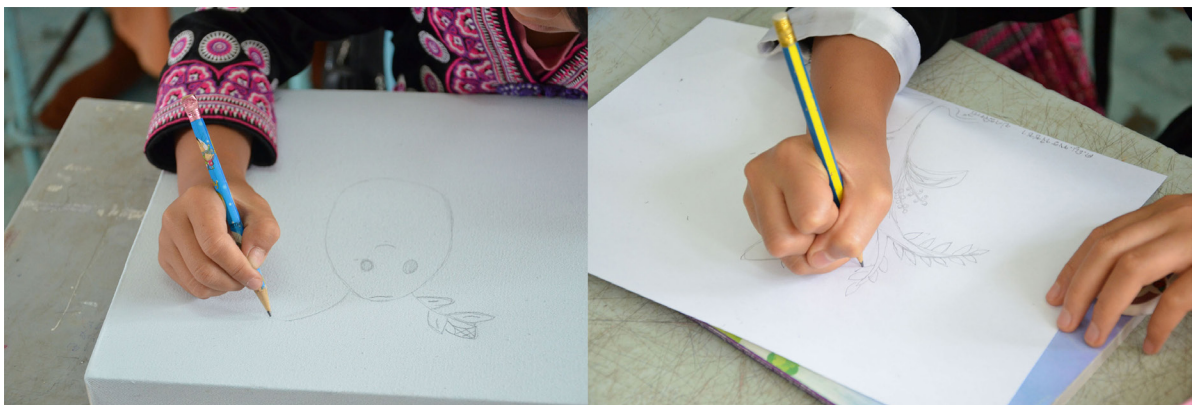
จากข้อมูลนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง หมู่บ้านแม่สาใหม่และแม่สาบ่อย สามารถมองเห็นสภาพความเป็นอยู่ของชาวม้งและโลกทัศน์ของชาวม้ง ผ่านภูมิปัญญาทางมรดกวัฒนธรรมประเภทนิทานพื้นบ้านที่ทำให้ผู้ศึกษาสามารถศึกษาเบื้องหลังของโลกทัศน์ของชาวม้งที่สะท้อนออกมาได้อย่างเข้าใจ ซึ่งสามารถวิเคราะห์โลกทัศน์ของชาติพันธุ์ม้งที่ปรากฏในนิทาน จากการกล่าวถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง ได้ 3 ประเภทดังนี้ คือ (1) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (Man and Man) คือ นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง เรื่อง “มีผู้ชายและมีผู้หญิง” เรื่อง “นายจ้อหน่งบร่ำกับนางเหมาก้าวจู” เรื่อง “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” (2) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ (Man and Nature) คือ นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง เรื่อง “ก้อนหิน 6 ก้อนกับคนชรา 2 คน” เรื่อง “นกฮูกที่อยู่บนดอย” เรื่อง “เหตุที่ม้งปลูกข้าวและข้าวโพด” เรื่อง “ลูกกำพร้ากับพวกลิง” (3) ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ (Man and Supernatural) นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง เรื่อง “ทำไมคนไม่สามารถมองเห็นผี” เรื่อง “พ่อครัวตายมานอนกับเมียและลูก” เพื่อนำนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งทั้ง 3 ประเภทนี้ลงพื้นที่ภาคสนาม โดยให้เยาวชนชาวม้งเป็นผู้เลือกสรรนิทานพื้นบ้านของตนเองที่อยากฟังผ่านการเล่านิทานพื้นบ้านจากผู้เฒ่าชาวม้งชื่อลุง “คึดซู่” โดยส่วนนี้เป็นกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้งครั้งที่ 1 ณ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ดังภาพที่ 9 ถึง ภาพที่ 16

ภาพที่ 9 กิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 1
ผู้ศึกษาแนะนำผู้เล่านิทานพื้นบ้านชาวม้งชื่อลุง “คัคซู” (© Piyachat Udomsri 13/07/2017)

ภาพที่ 10 เยาวชนชาวม้งกำลังฟังนิทานพื้นบ้านของตนอย่างสนใจ
(© Piyachat Udomsri 13/07/2017)

ภาพที่ 11 ลายเส้นของเยาวชนจากจินตนาการที่ได้ฟังนิทานพื้นบ้านของตน
(© Piyachat Udomsri 13/07/2017)

ภาพที่ 12 เยาวชนชาวม้งกำลังสร้างสรรค์ศิลปะจากจินตนาการจากการฟังนิทานพื้นบ้านของตน
(© Piyachat Udomsri 13/07/2017)

ภาพที่ 13 ผู้ศึกษากับเยาวชนชาวม้งถ่ายภาพรวมในกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 1
(© Piyachat Udomsri 13/07/2017)

ภาพที่ 16 ลายเส้นของเยาวชนชาวม้งจากการฟังนิทานพื้นบ้านของตน เรื่อง ทำไมคนไม่สามารถมองเห็นผี
(© Piyachat Udomsri 13/07/2017)

ผลจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 1 เยาวชนชาวม้งเลือกสรรนิทานพื้นบ้านของตนเอง มา 3 เรื่อง (จากนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง 9 เรื่อง) โดยได้นิทานพื้นบ้านดังนี้ (1) เรื่อง “เหตุที่ม้งปลูกข้าวและข้าวโพด” (vim lis cas hmoob thiaj cog npleej thiab pob kwg) (2) เรื่อง “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” (ua cas hmoob tsis muaj npe ntawv) (3) เรื่อง “ทำไมคนไม่สามารถมองเห็นผี” (ua cas hmoob tib neeg tsis pom dab) และผลของกิจกรรมในครั้งนี้ ผู้ศึกษายังได้ผลงานภาพร่างต้นแบบของเยาวชนชาวม้งเทคนิคสือะคริลิคบนเฟรมผ้าใบ ซึ่งเป็นวิธีการศึกษากระบวนการที่สำคัญ เพื่อจะได้นำนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ทั้ง 3 เรื่องที่เลือกสรรมาแล้วนั้น เป็นแรงบันดาลใจนำมาสู่กิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 2 ณ จุดชมวิวหมู่บ้านแม่สาใหม่และแม่สาบ่อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจะได้ผลงานสร้างสรรค์ศิลปะสือะคริลิคที่ผู้ศึกษาสร้างสรรค์ร่วมกับเยาวชนชาวม้งมาจัดนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ไปยังชุมชนในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

แนวความคิดผลงานสร้างสรรค์ของผู้ศึกษา

ผู้ศึกษาได้รับแรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งเป็นเบื้องหลังวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะอันทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์วัฒนธรรม เพื่อคนรุ่นหลังต่อไป การที่กลับไปทบทวนนิทานพื้นบ้าน จึงเท่ากับการรื้อฟื้นความทรงจำให้มีชีวิตเชื่อมโยงใกล้ชิดกับผู้คนในยุคปัจจุบัน

ผลการวิจัย

ผลจากการลงพื้นที่ทำกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 1 โดยเยาวชนชาวม้งเลือกสรรนิทานพื้นบ้านของตนเอง มา 3 เรื่อง จากนิทานพื้นบ้าน 9 เรื่อง ทำให้ผู้ศึกษาได้นำลายเส้นจากจินตนาการของเยาวชนผนวกกับจินตนาการของผู้ศึกษา นำมาสังเคราะห์ให้เกิดผลงานภาพร่างศิลปะสื่อผสมทั้ง 3 ชุดผลงานสร้างสรรค์ เพื่อจะได้ผลิตโครงสร้าง 3 มิติ แล้วเข้าพื้นที่ไปทำกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชาวม้ง ครั้งที่ 2 โดยจัดกิจกรรมขึ้น ณ จุดชมวิวของหมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัด เชียงใหม่ ซึ่งผู้เฒ่าชาวม้งที่มีส่วนร่วมในครั้งนี้ คือ ลุงช่อ เป็นชาวม้งผู้ใหญ่ที่นำต้นข้าวโพดแห้งจากสวนของตน มาให้เยาวชนชุมชนม้ง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ได้รับชมต้นข้าวโพดจริง โดยกิจกรรมครั้งนี้ เยาวชนจะได้สร้างสรรค์ศิลปะสื่อผสมที่ผู้ศึกษานำวัสดุธรรมชาติในพื้นที่ของชุมชนม้งมาให้เยาวชนสร้างสรรค์ลงบนโครงสร้างไม้ไผ่ 3 มิติที่เกิดจากการสังเคราะห์รูปทรง ดังภาพที่ 17 ถึง ภาพที่ 22

ภาพที่ 17 ผู้ศึกษาทำโครงสร้าง 3 มิติร่วมกับชาวม้ง สำหรับกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 2
(© Piyachat Udomsri 15/03/2018)

ภาพที่ 18 กิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 2 ณ จุดชมวิว
หมู่บ้านแม่สาใหม่และแม่สาน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
(© Piyachat Udomsri 24/03/2018)

ภาพที่ 19 ลุงซ่อ ชาวม้งกำลังแนะนำต้นข้าวโพด
(© Piyachat Udomsri 24/03/2018)

ภาพที่ 20 ผู้ศึกษาร่วมกับเยาวชนชาวม้งสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ
(© Piyachat Udomsri 24/03/2018)

ภาพที่ 21 บางส่วนของผลงานศิลปะสื่อผสม ในกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 2
(© Piyachat Udomsri 25/03/2018)

ภาพที่ 22 ถ่ายภาพรวมหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 2
(© Piyachat Udomsri 25/03/2018)

ผลของกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชาวม้ง ครั้งที่ 2 จะได้ผลงานศิลปะสื่อผสมของผู้ศึกษาที่เยาวชนชุมชนม้งชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 มีส่วนร่วม โดยกิจกรรมในครั้งนี้ มีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างช่วงกิจกรรมก็คือ เยาวชนชุมชนม้งที่ศึกษาในชั้นเรียนอื่น ๆ และศึกษาในโรงเรียนอื่น ๆ ที่เป็นเยาวชนอาศัยในหมู่บ้านแห่งนี้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะในครั้งนี้อีกด้วย โดยผลงานศิลปะสื่อผสมที่สร้างสรรค์สำเร็จแล้วนั้นจะนำไปแสดงนิทรรศการ “IMAGINE FROM THE HMONG’S FABLE” ครั้งที่ 1 จัดแสดงที่ศูนย์ศิลปะบ้านตึก จังหวัดเชียงใหม่ และ “IMAGINE FROM THE HMONG’S FABLE” ครั้งที่ 2 จัดแสดงที่หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ต่อไป

การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์

การนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ในครั้งนี้มีรูปแบบของผลงานสร้างสรรค์ในลักษณะศิลปะสื่อผสม รูปแบบศิลปะการจัดวางที่ผู้ชมงานสามารถมีส่วนร่วมกับผลงานสร้างสรรค์ โดยแบ่งผลงานสร้างสรรค์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ (ส่วนที่ 1) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 1 ชุดผลงานภาพร่างต้นแบบของเยาวชนชาวม้งเทคนิคสื่ออะคริลิกบนเฟรมผ้าใบ และ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2 ชุดที่ 3 และชุดที่ 4 ชุดผลงานสร้างสรรค์ของผู้ศึกษาที่เยาวชนชุมชนม้งมีส่วนร่วม ดังอธิบายรายละเอียดผลงานสร้างสรรค์ต่อไปนี้

อธิบายละเอียดผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 1) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 1 ชุดผลงานภาพร่างต้นแบบของเยาวชนชาวม้งเทคนิคสีอะคริลิคบนเฟรมผ้าใบ

ผลงานภาพร่างลายเส้นต้นแบบของเยาวชนชาวม้งเทคนิคสีอะคริลิคบนเฟรมผ้าใบ เป็นผลที่ได้จากกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง ครั้งที่ 1 ณ โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ (ภาพที่ 9 ถึง ภาพที่ 16) จากการวิเคราะห์หัตถ์นทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง ตามความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง แบ่งได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ กลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งผู้ศึกษาได้ให้เยาวชนชาวม้งเป็นผู้เลือกสรรหัตถ์นทานพื้นบ้านของตนที่อยากฟังของแต่ละกลุ่มความสัมพันธ์ จึงได้มาซึ่งหัตถ์นทานพื้นบ้านทั้งหมด 3 เรื่อง คือ (1) เรื่อง “เหตุใดม้งถึงปลูกข้าวและข้าวโพด” (2) เรื่อง “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” และ (3) เรื่อง “ทำไมคนถึงไม่เห็นผี” โดยการจัดแสดงนิทรรศการ เพื่อผู้ชมผลงานจะได้รับชมผลงานต้นแบบทางความคิดของผลงานศิลปะสื่อผสมของผู้ศึกษา และผู้ชมผลงานจะได้รับชมจินตนาการของเยาวชนชุมชนม้งที่อาศัยอยู่บนภูเขา โดยกระบวนการสร้างสรรค์ประกอบไปด้วย การติดตั้งเฟรมผ้าใบจำนวน 55 ผลงานพร้อมกับไฟนิทรรศการสีส้มและจอโทรทัศน์นำเสนอวิดีโอของกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้งที่จัดกิจกรรมขึ้นบนดอยในหมู่บ้านแม่สาใหม่และแม่สาบ่อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ ภายในห้องนิทรรศการบนผนังขนาด กว้าง 24 เมตร x ยาว 3 เมตร เพื่อผู้ชมผลงานจะได้เข้าใจถึงขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์ของผู้ศึกษา

ภาพที่ 23 ผลงาน (ส่วนที่ 1) ชุดที่ 1 ผลงานภาพร่างต้นแบบของเยาวชนชาวม้งเทคนิคสีอะคริลิคบนเฟรมผ้าใบ
กว้าง 30 เซนติเมตร x ยาว 30 เซนติเมตร เทคนิคสีอะคริลิค จำนวน 55 ชิ้นงาน

(© Piyachat Udomsri 18/06/2019)

ภาพที่ 24 เยาวชนชุมชนมั่งเจ้าของผลงานศิลปะมาชมผลงานศิลปะของตนเอง ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(© Piyachat Udomsri 18/06/2019)

อธิบายรายละเอียดผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2 ชุดที่ 3 และชุดที่ 4 ชุดผลงานสร้างสรรค์ของผู้ศึกษาที่เยาวชนชุมชนมั่งมีส่วนร่วม

(ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2 ชื่อผลงาน “อุดมสมบูรณ์”/Fertile แรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านชาวม้ง เรื่อง “เหตุใดม้งถึงปลูกข้าวและข้าวโพด”/ vim lis cas hmoob thiaj cog npleej thiab pob kwg อ่านว่า วี ลี จา มั่ง เที้ยจ จอ เป้ร เที้ยบ เปาะ กือ โดยนำนิทานพื้นบ้านชาวม้งมาจากการที่เยาวชนชาวม้งเป็นผู้เลือกสรร จากความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยผลงาน (ส่วนที่ 2) ชุดที่ 2 นี้เป็นกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ กับธรรมชาติและเป็นผลงานศิลปะสื่อผสมที่เกิดจากกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนมั่งครั้งที่ 2 (ภาพที่ 20 - 22) ซึ่งเป็นผลงานศิลปะที่สังเคราะห์จากผลงานภาพร่างลายเส้นต้นแบบของเยาวชนชาวม้ง โรงเรียน เจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ในกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนมั่งครั้งที่ 1 (ภาพที่ 14) โดยผู้ศึกษา นำลายเส้นที่เกิดจากจินตนาการของเยาวชนชาวม้งที่มีแรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านม้ง เรื่อง “เหตุใดม้งถึงปลูก ข้าวและข้าวโพด” มาสังเคราะห์ผนวกกับจินตนาการของผู้ศึกษา ออกมาเป็นผลงานในชุดนี้ ซึ่งเป็นผลงานศิลปะ สื่อผสม ลักษณะ 3 มิติ มีรูปแบบการจัดวางบนพื้น เทคนิคจากวัสดุธรรมชาติ สามารถผันแปรตามขนาดของ สถานที่ โดยจัดแสดงเต็มพื้นที่บนพื้นที่ห้องนิทรรศการ ในนิทรรศการยังประกอบไปด้วย จอโทรทัศน์ที่นำเสนอ วิดีโอของกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนมั่ง ครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ที่จัดกิจกรรมขึ้นบนดอย ในหมู่บ้านมั่ง เพื่อผู้ชมผลงานจะได้ทราบถึงขั้นตอนกระบวนการสร้างสรรค์ก่อนจะมาเป็นผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2 นี้

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนามาสู่งานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2

ลายเส้นต้นแบบของเยาวชนชุมชนม้ง	โครงสร้าง 3 มิติจากลายเส้นต้นแบบ
 Two hand-drawn sketches of a corn character with arms and legs, standing in a field with other smaller corn characters and a sun in the background. The sketches are identical and show the character in a dynamic pose.	 A 3D model of the corn character made from cardboard, standing on a wooden platform outdoors. The model is a physical representation of the character drawn in the sketches.
 Hand-drawn sketches of a corn character with a large, smiling mouth, surrounded by other corn characters and a grid of small circles. The sketches show the character in a more expressive pose.	 A 3D model of the corn character made from cardboard, standing on a wooden platform indoors. The model is a physical representation of the character drawn in the sketches.

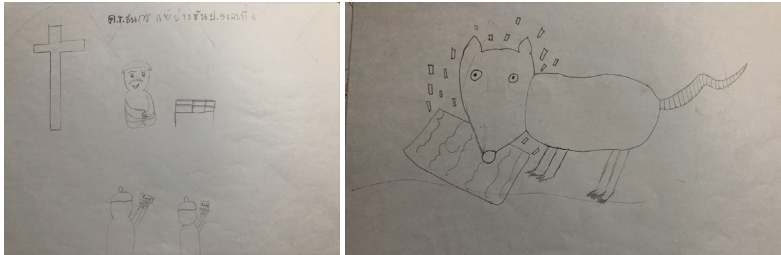
ภาพที่ 25 ผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ชุดที่ 2 ชื่อผลงาน “อุดมสมบูรณ์” ผลงานศิลปะสื่อผสมที่เยาวชนชาวม้งมีส่วนร่วม ขนาดผืนแปร เทคนิควัสดุธรรมชาติ ติดตั้ง ณ หอศิลป์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(© Piyachat Udomsri 19/06/2019)

ภาพที่ 26 รายละเอียดของผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ชุดที่ 2 ชื่อผลงาน “อุดมสมบูรณ์” ขนาดผืนแปร เทคนิควัสดุธรรมชาติ ติดตั้ง ณ หอศิลป์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(© Piyachat Udomsri 19/06/2019)

(ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 3 ชื่อผลงาน “แจมอแจ๊ ๆ” / Jear morjear แรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านชาวม้งเรื่อง “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” / ua cas hmoob tsis muaj npe ntawv อ่านว่า อัว จัง ม้งจี มัว เบ เตื่อ โดยนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งเรื่องนี้ มาจากการวิเคราะห์แยกแยะตามเรื่องความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยเป็นกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 3 นี้ เป็นผลงานศิลปะสื่อผสมที่สังเคราะห์จากผลงานลายเส้นต้นแบบของเยาวชนชาวม้ง โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ในกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้งครั้งที่ 1 (ภาพที่ 15) โดยผู้ศึกษานำลายเส้นที่เกิดจากจินตนาการของเยาวชนชาวม้งที่มีแรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านชาวม้งเรื่อง “ทำไมม้งไม่มีตัวหนังสือใช้” มาสังเคราะห์ผนวกกับจินตนาการของผู้ศึกษาออกมาเป็นผลงานในชุดนี้ ซึ่งเป็นผลงานศิลปะสื่อผสมลักษณะ 3 มิติ รูปแบบจัดวางบนพื้น ผืนแปรตามสถานที่ โดยมีการจัดวางผลงานศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ขนาดแตกต่างกัน 4 ชิ้น และจัดวางล้อไม้ขนาดต่าง ๆ ไว้บนพื้นที่มีลายลือเป็นซี่ล้อ โดยรูปแบบของผลงานมาจากการคลี่คลายจากตัวหนู ซึ่งตามนิทานของชาวม้ง หนูเป็นสัตว์ที่กินสมุดบันทึกอักษรม้งเข้าไป โดยในงานชุดนี้จะมีรายละเอียดภาพวิถีชีวิตบนชิ้นงานประติมากรรมทั้ง 4 ชิ้น และมีการประกอบล้อไม้เพื่อให้งานเกิดการเคลื่อนไหวได้จริง ทำให้รู้สึกถึงการเคลื่อนไหวของชิ้นงาน ซึ่งแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งมาจากการละเล่นสามล้อของชาวม้ง ส่วนรายละเอียดของชิ้นงานประกอบสร้างด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ซี่ล้อผสมสีฝุ่น ขุยมะพร้าว ข้าวเปลือกกล้วยดำ เปลือกข้าวโพด กระดาษ และล้อไม้ เพื่อให้เกิดบรรยากาศของหมู่บ้านม้งขึ้นจึงได้เพิ่มส่วนของไฟประดับโดยแทนค่าถึงดวงดาวบนท้องฟ้าตอนกลางคืนในหมู่บ้านม้งที่สวยงามเอาไว้ในชิ้นงาน

ตารางที่ 2 ขั้นตอนการพัฒนานำมาสู่งานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 3

ลายเส้นต้นแบบของเยาวชนชุมชนม้ง	โครงสร้าง 3 มิติจากลายเส้นต้นแบบ
	
	

ภาพที่ 27 ผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ชุดที่ 3 ชื่อผลงาน “แจมอแจ้ ๆ” ผลงานศิลปะสื่อผสม
ขนาดผันแปร เทคนิควัสดุธรรมชาติและหลอดไฟ ติดตั้ง ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(© Piyachat Udomsri 19/06/2019)

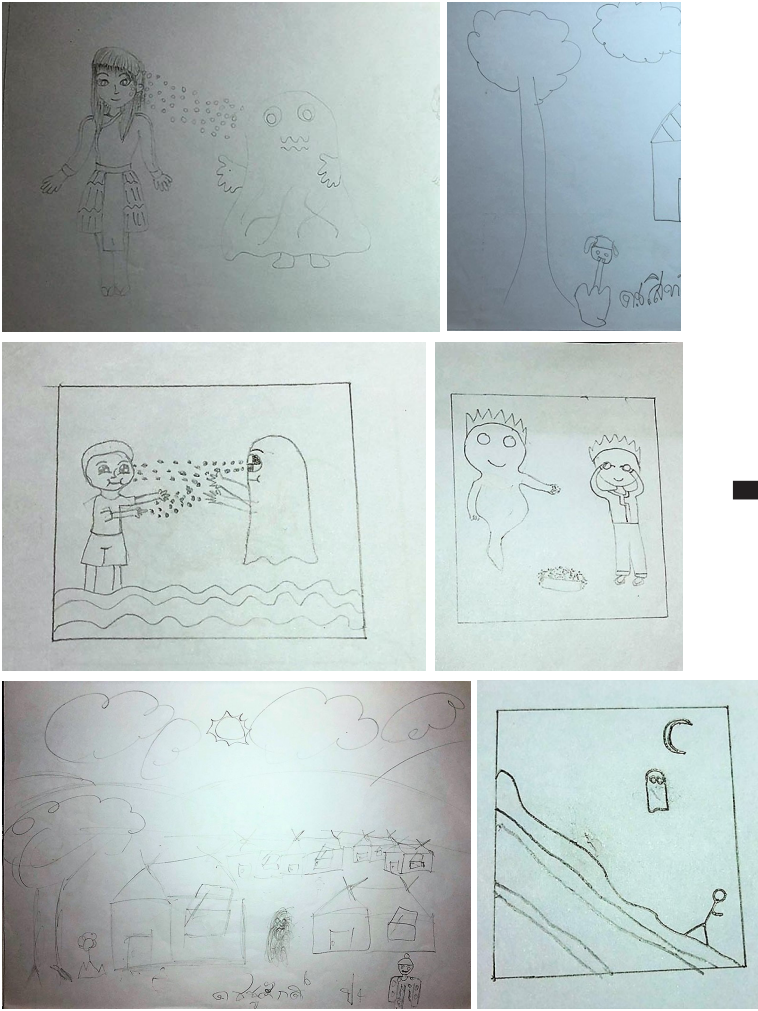
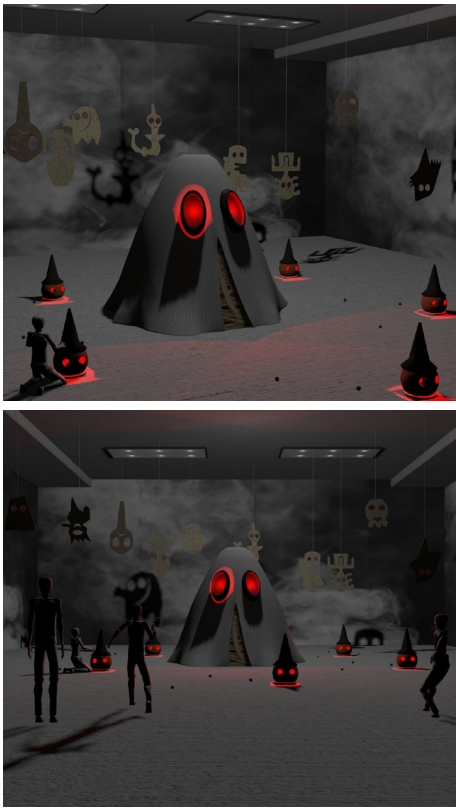
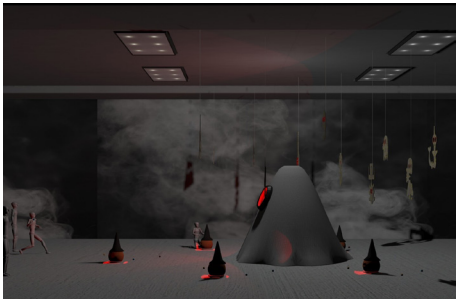
ภาพที่ 28 รายละเอียดระยะใกล้ของผลงานสร้างสรรค์ “แจมอแจ้ ๆ”
(© Piyachat Udomsri 19/06/2019)

ภาพที่ 29 ผู้ชมงานมีส่วนร่วมกับผลงานสร้างสรรค์ชุด “แจมอแจ๊ ๆ”
(© Piyachat Udomsri 19/06/2019)

(ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 4 “ข้า คือ คัดชู” / I am CUTSU แรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง เรื่อง “ทำไมคนถึงไม่สามารถมองเห็นผี” / ua cas hmoob tib neeg tsis pom dab อ่านว่า อัว จัง ตี เน็ง จี เปอะ ต้าบ โดยนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ วิเคราะห์แยกแยะจากเรื่องความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 4 นี้ เป็นกลุ่มความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ที่สังเคราะห์จากผลงานภาพร่างลายเส้นต้นแบบของเยาวชนชาวม้ง โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ในกิจกรรมศิลปะอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้งครั้งที่ 1 (ภาพที่ 16) โดยผู้ศึกษานำลายเส้นที่เกิดจากจินตนาการของเยาวชนชุมชนม้งที่มีแรงบันดาลใจจากนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง เรื่อง “ทำไมคนถึงไม่สามารถมองเห็นผี” มาสังเคราะห์ผนวกกับจินตนาการของผู้ศึกษาออกมาเป็นผลงานในชุดนี้ซึ่งเป็นผลงานศิลปะสื่อผสมลักษณะ 3 มิติ รูปแบบจัดวางบนพื้นที่เป็นศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ตั้งบนพื้น 6 ชั้น และศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ลอยตัว 21 ชิ้น โดยรูปแบบของผลงานมาจากลายเส้นรูปผีที่เกิดจากจินตนาการของเยาวชนชาวม้งที่ได้ฟังนิทานพื้นบ้านของตน ในผลงานสร้างสรรค์ชุดนี้ ผู้ชมผลงานสามารถมีส่วนร่วมกับผลงาน (ภาพที่ 31 และภาพที่ 32) คือ การโยนลูกบอลเข้าไปที่ตาของศิลปะสื่อผสม 3 มิติ ผีตัวใหญ่ที่มีเสียงการเล่านิทานของชาวม้งอยู่ในลำตัวนั้น เพราะด้วยเนื้อหาของนิทานเรื่องนี้ที่ว่าผีแก่ลึงคน ฉะนั้นจึงเป็นการเล่นกลับไปกลับมา ให้คนแก่ลึงผีบ้างตามผลงานลายเส้นของเยาวชนชาวม้งที่ได้จินตนาการขึ้น ส่วนการประกอบสร้างของชิ้นงานมาจากวัสดุธรรมชาติ และวัสดุสังเคราะห์ ประกอบด้วย ขี้เลื่อยผสมสีฝุ่น เปลือกข้าวโพด ข้าวเปลือก แกลบดำ ชูยมะพร้าว ฟางข้าว ใข้สี ลำโพงเสียง และลูกบอลผ้า ส่วนการจัดแสงในพื้นที่ที่จะจัดแสงให้มีความสว่างลดลงเพื่อสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมกับเรื่องราวในนิทาน

ตารางที่ 3 ขั้นตอนการพัฒนานำมาสู่งานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 4

ลายเส้นต้นแบบของเขาวงกตขมขมมั่ง	โครงสร้าง 3 มิติจากลายเส้นต้นแบบ
	
	

ภาพที่ 30 ผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ชุดที่ 4 ชื่อผลงาน “ข้า คือ คัดชู” ผลงานศิลปะสื่อผสม ขนาดพื้นแปร เทคนิควัสดุธรรมชาติ เสียง แสง ติดตั้ง ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
(© Piyachat Udomsri 21/06/2019)

ภาพที่ 31 ผลงาน “ข้า คือ คัดชู” ผู้ชมงานมีส่วนร่วมกับผลงาน โดยสามารถโยนลูกบอลผ้าเข้าดวงตาผลงาน
(© Piyachat Udomsri 21/06/2019)

ภาพที่ 32 ผู้ชมงานสามารถมีส่วนร่วมกับผลงานสร้างสรรค์ชุด “ข้า คือ คัดชู”
(© Piyachat Udomsri 21/06/2019)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยทำให้ผู้ศึกษาได้รับรู้ถึงประวัติความเป็นมา สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวม้ง รวมทั้งแนวความคิดและภูมิปัญญาในด้านต่าง ๆ ของชาวม้งในจังหวัดเชียงใหม่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปตามบริบทของยุคสมัยในปัจจุบันมีการติดต่อสื่อสารหยาบคายวัฒนธรรมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยการวิจัยในครั้งนี้มีบทบาทสำรวจและเก็บข้อมูลนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้ง ในชุมชนม้งหมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งเป็นมรดกวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ผู้ศึกษาสามารถกลับไปทบทวนถึงภูมิหลังโลกทัศน์ของชาวม้งที่ถ่ายทอดโดยการเล่าส่งต่อกันมาสู่รุ่นต่อรุ่น ผู้ศึกษาจึงได้นำนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะสื่อผสมอย่างมีส่วนร่วมกับเยาวชนชุมชนม้ง เพื่อกระตุ้นสร้างสำนึกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ม้ง

ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งทั้งหมด 9 เรื่อง สามารถหาข้อมูลได้จากผู้สูงวัยของหมู่บ้านมีอายุระหว่าง 38 - 66 ปี ผู้เล่านิทานพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง และผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์แยกแยะนิทานพื้นบ้านชาติพันธุ์ม้งจากความสัมพันธ์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

จึงทำให้เกิดชุดงานสร้างสรรค์ของผู้ศึกษาใน (ส่วนที่ 2) ผลงานสร้างสรรค์ชุดที่ 2 ชุดที่ 3 และชุดที่ 4 โดยการ จัดแสดงนิทรรศการในครั้งนี้ ผู้ชมผลงานและเยาวชนชาวม้งสามารถมีส่วนร่วมกับผลงานสร้างสรรค์ (ส่วนที่ 2) ชุดที่ 4 “ข้า คือคัตชู” ได้ ซึ่งทำให้ผลงานสร้างสรรค์ในครั้งนี้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ผู้ศึกษา ได้กำหนดไว้ และเพื่อการกระตุ้นสร้างสำนึกอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวม้ง อีกทั้ง ในกระบวนการทำงาน วิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบประสบการณ์ในการใช้ชีวิตประจำวันของชาวม้งหมู่บ้านแม่สาใหม่และหมู่บ้านแม่น้อย ที่ผู้ศึกษาได้รับข้อมูลโดยตรงจากการเฝ้าสังเกตการณ์เพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งของแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ ผลงาน และค้นพบการเกิดของปรากฏการณ์ที่แสดงออกโดยไม่มี การเตรียมล่วงหน้าในกิจกรรมที่ผู้ศึกษาสร้างสรรค์ ร่วมกับเยาวชนชาวม้ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าศิลปะเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงคนในพื้นที่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค เท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้บางอย่างที่คนในพื้นที่นั้น ๆ สนใจในเรื่องของการพัฒนา ในด้านความรู้สึกนึกคิด

โดยสอดคล้องกับบทความของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (Kanchanaphan 2010) “เกี่ยวกับชนเผ่าเรื่องความเป็น ชาติพันธุ์ (Ethnicity)” ที่กล่าวว่า ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในพหุสังคม ปัจจุบันนี้นักวิชาการหันมา ให้ความสนใจในเรื่องของความเสมอภาคของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม หากไม่มีความพยายามเอาเปรียบกัน บางสังคมกลับพบการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมได้ดี แม้ว่าจะคง ความแตกต่างแต่ละชาติพันธุ์ไว้ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอไป ทั้งนี้เพราะว่าสังคมนั้น ๆ ได้เคารพสิทธิของ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์อย่างเท่าเทียมกัน ที่จริงแล้วสังคมหนึ่งสามารถเคารพความแตกต่างในทางวัฒนธรรม ความรู้ และความเชื่อได้หลากหลาย สังคมเรียกการเคารพในความแตกต่างหลากหลายนี้ว่า “พหุสังคม” ซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้เมื่อสังคมนั้นได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

References

- Kahn, M. "Midden Heap Exhibition." Friedmanbenda. Accessed January 5, 2018. <http://www.friedmanbenda.com/exhibitions/upcoming/misha-kahn-midden-heap>.
- Kanchanaphan, A. *Nǎo Khwāmkhīt Phūnthān Thāng Sangkhom Læ Watthanatham*. [Basic concepts of society and culture]. 3rd ed. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University, 2010.
- Leepreecha, P. *Kānkhā Khām Phromdǎen Kap 'Attalak Mong*. [Cross-border trade with the Hmong identity]. Chiang Mai: Chiang Mai University, 2005.
- Leepreecha, P. and Whanitpradit, A. "Ongkhwāmṛū Thōngthin Mong Chumchon Mǎe Sā Mai. [Local knowledge of the Hmong Mae Sa Mai community]." In *Academic documents, ethnic studies and development Educational series and ethnicities* 6. Chiang Mai: Social Research Institute, Chiang Mai University, 2007.
- Nguyen, H. "What-We-Do." Circle painting. Accessed February 19, 2018. <https://www.circle-painting.org>.
- Nimmanhaemin, P. *Nithān Phūnbān Suksā*. [Folklore Studies]. Bangkok: Faculty of Arts, Chulalongkorn University, 2000.
- Singapore Biennale. *An Atlas of Mirrors*. Singapore: Allegro, 2016.
- Siripattananuntakul, W. "Sinlapin Sinlapa Watthanatham: Kānphalit Sō Kap Kān kō 'Intǎe. [Artist Art and Culture: Reproduction and Go Inter]." *Veridian E-Journal, Silpakorn University* 5, no. 3 (September/December 2012).
- Tribal Development Center in Chiang Mai. *Thamnīap Chumchon Bon Phūnthī Sūng Čhangwat Čhāng Mai Phō.Sō. 2558*. [Chiang Mai Highland Community House 2015]. Chiang Mai: Department of Social Development and Welfare Ministry of Social Development and Human Security, 2015.

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ทิพนวรรณ ทั้งมั่งมี อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สุรพล ดำริห์กุล และรองศาสตราจารย์ ดร. ฉลองเดช คุณานุมาน อาจารย์ที่ปรึกษารอง ที่มอบความรู้และให้ความคิดเห็นแก่ดุชนิพนธ์ในครั้งนี้ บทความนี้ขอขอบพระคุณทุนอุดหนุนการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาจาก สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 และขอขอบพระคุณทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมการศึกษาศึกษาการสร้างสรรค์มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ประจำปี พ.ศ. 2561 รวมไปถึงต้องขอขอบพระคุณชาวม้งทุกท่าน และโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 หมู่บ้านแม่สาใหม่ และแม่สาบ้อยตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอย่างยิ่งที่มอบความรู้ และมอบความร่วมมือให้กับผู้วิจัยในการศึกษาครั้งนี้